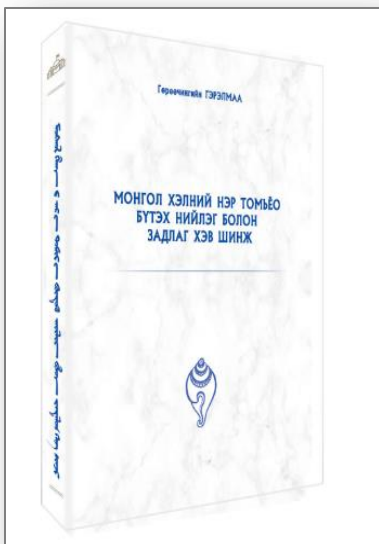

МОНГОЛ ХЭЛНИЙ НЭР ТОМЬЁО БҮТЭХ НИЙЛЭГ БОЛОН ЗАДЛАГ ХЭВ ШИНЖ

Монгол улсад 1924 оноос Улсын нэр томьёоны комисс (УНТКМ) хэмээх байгууллагыг байгуулж, улмаар олон салбарын нэр томьёог тогтолцоотой тогтоож ирсэн. Нэр томьёог тогтооходоо монгол хэлний шинэ үг бүтээх зүй тогтол болон бусад нэр томьёо бүтээх бүх боломжийг ашигласанаараа үгийн санг баяжуулсан байдаг.

Энэхүү нэг сэдэвт бүтээлээр Монгол хэлний үг бүтээх үндсэн арга болох дагаврын болон үг нийлэх арга нь нэр томьёо бүтээхэд ямар утга, давтамжтай, аль салбарын нэр томьёо бүтээхэд оролцож буйг Text Stat программаар тооцоолон гаргасан. Тооцоолохдоо 116461 орчим нэр томьёог багтаасан “Орос монгол нэр томьёоны толь” гурван ботийн сан болон холбогдох салбарын нэр томьёоны толиуд, УНТКМ зэргийг ашиглалаа.

Удиртгал хэсэгт УНТКМ –оос гарсан Улсын нэр томьёоны комиссын мэдээ, цуврал бичиг, “Орос монгол нэр томьёоны толь” 3 боть болон өдгөө хүртэл гарсан салбарын нэр томьёоны толь бичгүүдийг нэгтгэн оруулсан юм.

Нэгдүгээр бүлэгт, нэр томьёо бүтээхэд идэвхтэй хэрэглэгдэх дагаврыг бодит болон хийсвэр утгатай нэр томьёо бүтээх дагавар гээд түүн хам олны утгатай, адил төсийн утгатай хэмээн ангилан –тан⁴, –нцар⁴, –гана⁴, –ч,

–цаг⁴ –лзай³, –раг⁴, –лан⁴, –гч, –вч, –лт, –уур (–үүл), –т, –тай³, –лаг⁴, –мал⁴, –лан⁴, –нги⁴, –мхай, –мхий, –мтгой, –хай³ –нгуу² –н, –гар⁴ –гай³, –бар², –р, –ж, –ш зэрэг дагаврыг давтамжийн тоогоор дэслүүлэн оруулж, утга үүргийг тодруулан бичив.

Жишээ нь: –нцар⁴ дагавар нь үгийн сангийн нэрлэлт үүсгэхдээ идэвхтэй биш байдаг бол нэр томьёо бүтээхдээ жижигрүүлсэн, адил төстэй утгатай нэр томьёо бүтээж амьтан, ургамал, барилгын салбарт хэрэглэгдэхдээ 1118 удаа давтагдана.

Хоёрдугаар бүлэгт, Монгол хэлний нэр томьёоны хоёр буюу түүнээс дээш үгээс бүтсэн нийлэг бүтцийг “нийлэмж нэр томьёо” гэж нэрлээд түүнийгээ тогтвортой нийлэмж, тогтворгүй нийлэмж хэмээн ангилан үзэв. Тогтвортой нийлэмж нэр томьёоны бүлэгт үгийн сангийн утгаа тогтвортой хадгалж нэгэн нэрлэлт болсон нийлмэл нэр томьёо, хоршоо нэр томьёо, хэлц нэр томьёо, өгүүлбэр нийлмэл нэр томьёог багтаан оруулж утга, бүтэц хэрэглээг нь гаргасан. Хэлц нэр томьёонд булуу цагаан, салбарс (I) – сазан, эргүү цагаан (I) – сурок молодняк (I-ий месяц) гэх зэргийг оруулсан бөгөөд утгын талаар салшгүй нэгдэж огт өөр утга илтгэх болсон нэр томьёо юм.

Тогтворгүй нийлэмж нэр томьёо хэмээх дэд бүлэгт бүрэлдүүлэгчдийг чөлөөтэй сэлгэж болох нийлцүүдийг оруулсан бөгөөд холбоо харьцаагаар нэг холбоотой, олон холбоотой, хураангуй ба дэлгэрэнгүй хэмээн хэлзүйн холбоо харьцаа, бүтцээр нь ангилан үзэв.

Монгол хэлний судлалд урьд төдийлөн дурдаж байгаагүй, үгийн бүтцийн өвөрмөц хэв шинж болох нийлмэл болон хоршоо үгэнд дагавар залган нэр томьёо бүтээж байгаа

Эх орон+ч, эдийн засаг+ч, сээр нуруу +гүй+тэн –г судлан тогтоов

Энэхүү бүтээл нь монгол хэлний үгийн санг дагавраар болон нийлэмж үгээр бүтсэн нэр томьёо хэрхэн баяжуулж байгааг тэдгээрийн бодит баримтад тулгуурлан судлахын сацуу хэл шинжлэлийн үүднээс буруу үүссэн бүтцийг засаж залруулах санал дэвшүүлсэнээрээ шинэлэг юм.

ANALYTIC AND SYNTHETIC METHODS OF CREATING TERMS IN MONGOLIAN

Mongolian State Term Committee was established in 1924. Since then this committee had created terms in many fields. For creating terms the committee used all kind of methods in forming words and terms in Mongolian. This monograph computed the methods of suffixes and word combination which are main methods of forming words in Mongolian by their frequency, meaning and the fields. Computing was made with a program named Text Stat. The author used three volumes of “Russian and Mongolian term dictionary” with 120.000 words, journal of Mongolian State Term Committee and other dictionaries as research materials.

In first part these suffixes were defined by their frequency and meaning.

1- Suffixes of realistic term formation

-*тан*⁴, - *ийнх*, -*ынхан*, *ийнхэн*, -*нх*, *аахай*, -, *гана*⁴, -*лзай*³, -*лж*, -*лжин*, -*ж*, *жин*, -*нцар*⁴ - *цаг*⁴, -*ч*, -*чин*, -*гч*, *уур* (-*үүл*), -*вч*,

2- Suffixes of abstract term formation

-*цаг*⁴, -*раг*⁴, -*лан*⁴, -*лт*, -*л*, -*дас*, -*т*, -*тай*³, -*лаг*⁴, -*мал*⁴, -*лан*⁴, -*нги*⁴, -*мхай*, -*мхий*, -*мтгой*, -*хай*³ -*нгүй*² -*н*, -*гар*⁴ -*гай*³, -*бар*², -*р*, -*с*, -*ж*, -*ш*, *жир*, -*шир*

For example in the research materials suffix (-*нцар*⁴) is not active in formation of denotation of vocabularies. However in term formation it used for creating animal terms, botanic terms, building terms which refers meaning as “small”, “same” by 1118 times.

The monograph included compound terms, binary terms, phrasal terms, sentence compound terms and expressed their structure and usage. Phrasal terms are - *булуу цагаан*, *салбарс* (1) - *сазан*, *эргүү цагаан* (1) - *сурок молодняк* (1-*ый* *месяц*) etc.

In second part, the author nominated the terms consist with two or more words as a “collocation terms” and divided it into two groups. One is nominated as a “stable collocation terms”, another one is as a “unstable collocation terms”. The stable collocation terms include semantics of lexicon and the semantics collocated firmly there through form new meaning.

The unstable collocation terms include components that are freely switchable and the linguistic relationships are categorized as monocollocation, multicollocation, abstract and detailed.

The author researched and determined these formations of term “*эх орон+ч*, *эдийн засаг+ч*, *сээр нуруу +гүй+тэн*” which were created by suffixation to compound and binary words in Mongolian.

The monograph is innovative in compiling the Mongolian terminology, calculating the full involvement of suffixes and word combinations in the enrichment of vocabulary, and correcting the frequency of usage as well as correcting incorrectly formed charts for linguistics.

蒙古语术语创编方法的综合分析

蒙古国国家术语委员会成立于1924年。从那时起，这个委员会在许多领域创编了术语。为了创编术语，该委员会使用了各种方法来构造蒙古语词汇。专著从词频、词义、词域等方面计算了蒙古语构词的主要方法：后缀法和合成法。计算是用一个名为 Text Stat 的程序完成的。作者以《俄蒙术语词典》三卷12万字、《蒙古国国家术语委员会期刊》和其他词典为研究材料。

在第一部分中，这些后缀根据它们的频率和意义定义。

1. 构成具体意义术语后缀

-тан⁴, -ийнх, -ынхан, ийнхэн, -нх, аахай, -, гана⁴, -лзай³, -лж, -лжин, -ж, жин, -нцар⁴, -цаг⁴, -ч, -чин, -гч, уур (-үүл), -вч,

2. 构成抽象意义术语后缀

-цаг⁴, -раг⁴, -лан⁴, -лт, -л, -дас, -т, -тай³, -лаг⁴, -мал⁴, -лан⁴, -нги⁴, -мхай, -мхий, -мтгой, -хай³, -нгий², -н, -гар⁴, -гай³, -бар², -р, -с, -ж, -и, жир, -шир

以后缀 (-нцар⁴)为例，在研究材料中，其在词义外延的构词中并不活跃。但在术语构成上，它1118次被用于创造动物术语、植物术语、建筑术语，表示“小”、“一样”的意思。

专著包括复合术语、二元术语、短语术语、句子复合术语，并对它们的结构和用法进行了表述。

短语术语有 -булуу цагаан, салбарс (1) - сазан, эргүү цагаан (1) - сурок молодняк (1-ый месяц) 等。

在第二部分中，作者将含有两个或两个以上词的术语称为“搭配术语”，并将其分为两类。一类称为“稳定搭配术语”，另一类称为“不稳定搭配术语”。稳定搭配术语包括词汇的语义和通过形成新意义而牢固地搭配在一起的语义。

不稳定搭配术语包括可自由转换的成分，语言关系分为单一搭配和多元搭配，有的含义抽象，有的含义具体。

作者研究并确定了“эх орон+ч, эдийн засаг+ч, сээр нуруу +гүй+тэн”这些术语的构成形式，它们是由蒙古语中的后缀构成的复合词和二元词。

该专著在编纂蒙古语术语、计算词缀和词组在丰富词汇方面的充分参与度、纠正使用频率以及纠正错误形成的语言学图表方面具有创新性。

ANALYTIC AND SYNTHETIC METHODS OF CREATING TERMS IN MONGOLIAN

INTRODUCTION

- 0.1. Fundamental methods of creating terms and words in Mongolian and its research
- 0.2. Dictionaries of terms in Mongolian
 - a. *The Dictionaries compiled by Mongolian State Term Committee*
 - б. *The Dictionaries for many fields*

CHAPTER ONE. MEANING, OBLIGATION AND FREQUENCY OF TERMS FORMED WITH WORD FORMATION SUFFIXES

- 1.0. Meaning of the terms formed with suffixes and derivative.
- 1.1. Suffixes of realistic term formation
 - 1.1.1. Suffixes of joint and plural term formation
-тан⁴, -ынх², -ынхан³
 - 1.1.2. Suffixes for creating animal terms, botanic terms and mineral terms
-аахай³, -гана⁴, -лзай³, -лж, -лжин, -ж, -жин
 - 1.1.3. Suffixes of term formation for similarity and lesser
-нцар⁴, -цаг⁴
 - 1.1.4. Suffixes of term formation for occupation
-ч, -чин, -гч
 - 1.1.5. Suffixes of term formation for tools
-уур², -вч
- 1.2. Suffixes of abstract term formation
 - 1.2.1. Suffixes of term formation for character
-раг⁴, -т, -тай³, -лаг⁴, -мал⁴, -нги⁴, -мхай, -мхий, -мтгой, -хай³, -нзуй²,
 - 1.2.2. Suffixes of term formation for appearance
-н, -гар⁴, -зай³, -бар, -вар, -р, -с
 - 1.2.3. Suffixes of term formation for results and progress of action
-лан⁴, -лт, -л, -дас⁴, -хуун², -мж
 - 1.2.4. Suffixes of term formation for process
-ж, -ш, -жир, -шир
- 1.3. Synthetic joint structure formed with connection of suffix to collocation word
- 1.4. Suffixes of term formation irregular to word structure

CHAPTER TWO : MEANING, OBLIGATION AND FREQUENCY OF TERMS FORMED WITH COLLOCATION WORD

- 2.0. Fundamental comprehension and research for collocation terms
 - 2.1. Meaning, obligation and frequency of stable collocation terms
 - 2.1.1. *Compound terms*
 - 2.1.1.1. *Joint connective compound terms*
 - 2.1.1.1.1. *Adjective – noun joint compound terms*
 - 2.1.1.1.2. *Noun- noun joint compound terms*
 - 2.1.1.1.3. *Numeral – noun joint compound terms*
 - 2.1.1.2. *Mixed connective compound terms*
 - 2.1.1.2.1. *Noun- ananym mixed connective compound terms*
 - 2.1.1.2.2. *Verb - noun mixed connective compound terms*
 - 2.1.1.2.3. *Mixed and attached compound terms*

2.1.2. *Phrasal terms*

2.1.3. *Binary terms*

2.1.4. *Sentence compound terms*

2.2. Structure and linguistic ratio of unstable collocation terms

2.2.1. *Annotative collocation terms of noun*

2.2.2. *Annotative collocation terms of verb*

2.2.2.1. *Noun - verbal mixed collocation terms*

2.2.2.2. *Verb – verbal mixed collocation terms*

2.2.3. *Comprehensive collocation terms*

2.2.3.1. *Monocollocation comprehensive terms*

2.2.3.2. *Multicollocation comprehensive terms*

Summery